

Pienen kielipolku

vinkkejä lapsen kielenkehityksen tueksi

Kielenkehitys on muutakin kuin puhetta,,

Vanhemmalle

Lapsen kielen kehittyminen alkaa jo varhain vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa. Vauva viestii koko kehollaan: ääntelyllä, itkulla, liikkeillä ja ilmeillä.

Vastasyntyneelle tärkeintä on turvallisuus. Vanhempi pitää vauvaa sylissä, antaa maitoa, kun vauvalla on nälkä tai vaihtaa märän vaipan.

On tärkeää, että vanhempi vastaa vauvan aloitteisiin. Esimerkiksi vastaa hymyyn hymyllä tai nimeää esineen, jota vauva osoittaa. Lapsi oppii näin tärkeitä taitoja: vuorottelua ja toisen huomioimista. Lapsi myös omaksuu sanoja ja niiden merkityksiä omien kokemustensa kautta.

Kielen kehittymiseen liittyy puheen lisäksi voimakkaasti kehon kieli: osoittaminen, ilmeet ja eleet. Kun kieli kehittyy, lapsi omaksuu puheen lisäksi myös sen, miten katse, äänensävyt, ilmeet ja eleet ovat tärkeä osa viestiä.

Vauva alkaa osoitella ihmisiä ja esineitä jo ennen kuin hän tuottaa yhtään sanaa. Jo pieni vauva pystyy myös ”juttelemaan” vanhemman kanssa äännellen ja jокeltaen vuorotellen.

Lapsi oppii kielen vuorovaikutuksessa vanhempiensa ja muiden lähiympäristönsä ihmisten kanssa. Yhteiset leikit ja jutteluhetket ovat tärkeitä.

Aivoliitto on koonnut tähän oppaaseen vinkkejä, miten vanhemmat voivat tukea lapsensa kielenkehitystä. Vinkit on jaettu ikäryhmittäin, mutta samoja asioita voi tehdä eri-ikäisten lasten kanssa. Tärkeintä lapsen kielenkehityksen tukemisessa on mukava yhdessäolo vanhempien kanssa.

Vauvaikä

Ole vauvan kanssa ilman kiirettä,,

Tärkeintä on olla vauvan kanssa ilman kiirettä.

Vähennä taustahälyä ja tee hetkestä rauhallinen.

Vastaa vauvan aloitteisiin, kuten ääntelyyn, jokelteluun, liikkeisiin tai itkuun.

Matki vauvan ilmeitä, ääntelyä ja naurua.

Kun vauva äänтелеe tai jokeltelee, matki jokellusta ja jokeltakaa vuorotellen "maa-maa-maa, tee-tee-tee". Käytä erilaisia äänneitä ja äänenpainoja.

Kun hoidat vauvaa, katso häntä silmiin ja juttele.

"Nyt vaihdetaan vaippa." "Lähdetään kohta ulos."

Ulkoile ja tutustu maailmaan yhdessä vauvan kanssa.

Ihmetelkää maassa kiemurtelevaa matoa, katsokaa ohi meneviä kulkuneuvoja. Kerro vauvalle, mitä katsotte yhdessä. Vauvalle kaikki on uutta ja ihmeellistä.

Laula ja loruile vauvalle.

Leiki vauvan kanssa kukkuu- ja sormileikkejä, laulu-leikkejä ja loruja, joihin liittyy toimintaa: Hämä-hämä-häkki, Harakka huttua keittää. Laulut ja lorut voivat olla myös itse keksittyjä.

Katselkaa yhdessä kuvakirjoja.

Nimeä ja osoitele kirjan kuvia ja matki niiden ääniä. Anna vauvan käännellä sivuja ja rohkaise häntä osoittelemaan, äännelemään ja nimeämään kuvia.

Nimeä asia, jota vauva osoittaa tai katsoo.

"Lamppu, se on lamppu".

Laajenna lapsesi ilmaisua.

Lapsi sanoo: "Ö" – "Joo, siellä menee auto". "Isi" – "Isi laittaa nyt ruokaa". Älä kuitenkaan painosta lasta nimeämään asioita.

Käytä puhuessasi kehon kieltä.

Yhdistä sanat eleisiin ja toimintaan. Vilkuta, kun sanot: "Hei hei". Osoita tuttipulloa, kun sanot: "Nyt saat maitoa".

Leikkikää ja liikkukaa yhdessä.

Syöttäkää nukkea, soittakaa puhelimella, keinukaa ja kiipeikkää sekä sisällä että ulkona.

*"Harakka
huttua keittää
hännällensä
hämmentää.."*

Taapero- ja leikki-ikä

Vastaa lapsen kysymyksiin ja huomioi pienetkin aloitteet.

Ota lapsi mukaan arjen askareisiin.

Siivotkaa, valmistakaa ruokaa, kattakaa pöytä tai kas- telkaa kukat yhdessä. Tekemisen ohessa on helppo ju- tella ja nimetä esineitä ja asioita.

Ilmaise itseäsi selkeästi lapselle.

Käytä selkeitä ja yksinkertaisia lauseita. Esitä vain yksi asia kerrallaan. Hidasta puhenopeutta ja painota tär- keitä sanoja.

Käytä tukena kehon kieltä ja kuvia.

Näytä lukiessasi kirjan kuvaa. Kun puhut tunteista, näytä tunne myös kasvoillasi. Näin lapsi jaksaa parem- min keskittyä kuuntelemaan ja ymmärtää viestisi.

Toista ja laajenna lapsen ilmaisua.

Jos lapsi lausuu sanan väärin, älä korjaa, vaan toista sana perässä oikein. Lapsi sanoo: "Koi-ja" – "Niin, siellä nurmikolla juoksee koira".

Harjoitelkaa kuuntelemista.

Pysähtykää välillä kuuntelemaan, mitä ääniä kuuluu kotona tai ulkona.

Rohkaise lasta toisten lasten seuraan, liikkumaan ja osallistumaan yhteisleikkeihin.

Aluksi voit mennä itse mukaan leikkiin. Tarjoa mukava ympäristö leikkiä varten.

Leikkikää roolileikkejä.

Rakentakaa yhdessä kauppaleikki tai intiaaniteltta. Auta lasta tarvittaessa leikin kehittäessä.

Tue lasta käyttämään esineitä mielikuvituksellisesti.

Sohva voi olla leikisti laiva ja palikka voi olla kakkupala.

Leikkikää laululeikkejä ja lorutelkaa.

Laulujen ja lorujen kautta lapsi alkaa hahmottaa kielen rytmiä ja rakennetta.

Lukekaa kuvakirjoja.

Esimerkiksi kurkistuskirjat ovat hyviä, kuten Puppe- ja Maisa-kirjat.

”Huomioi lapsen pienetkin aloitteet,,

Pysähtykää juttelemaan kirjan kuvien tapahtumista ja tarinan hahmoista.

Mitä ne tekevät, miltä ne näyttävät? Tue lasta matkimaan kirjan kuvien ääniä (miau, murr). Katselkaa yhdessä valokuvia ja keskustelkaa, keitä niissä on ja mitä on tapahtunut.

Ottakaa joka päivä hetki, jolloin juttelette päivän tapahtumista.

Voit kysyä esimerkiksi, kenen kanssa lapsi tänään leikki. Lapsen kerrontaa voi tukea esimerkiksi pyytämällä päiväkodin henkilökuntaa piirtämään asia lapsen kanssa tai ottamalla valokuvia tärkeistä tapahtumista. Jos lapsi ei lähde kertomaan asioista, jatka juttelua kertomalla omasta päivästäsi.

Kun lapsi katsoo televisiota tai pelaa tietokoneella, ole läsnä ja juttele ohjelman tai pelin tapahtumista.

Leikkikää kysymisleikkejä.

”Oletko sinä tyttö?” ”Osaako kissa lentää?” Tee vaihtoehtokysymyksiä. ”Otatko omenan vai appelsiinin?” ”Haluatko siniset vai keltaiset housut?”.

Kertokaa vuorotellen arvoituksia.

”Arvaa, mistä kerron: Se on eläin, sillä on pitkät korvat ja se tykkää porkkanasta.”

Laajenna lapsesi sanavarastoa.

Nimeä kehon osia, kun puette vaatteita päälle. Nimeä esineiden värejä ja muotoja. Kerro, miltä esineet näyttävät tai tuntuvat. Kuvaile, miten ne toimivat.

Harjoitelkaa suualueen liikkeitä leikin avulla.

Puhaltakaa saippuakuplia. Imekää ja puhaltakaa pillillä. Irvistelkää peilin edessä. Purskuttakaa vettä hampaiden pesun yhteydessä.

**Leikki- ja
esiopetusikä**

Kannusta lasta yhteisleikkeihin,,

Kun lapsi haluaa jutella, keskity kuuntelemaan rauhassa.

Anna lapselle aikaa kertomiseen ja kysymyksiin vastaukseen. Varmista myös, että lapsi pysähtyy kuuntelemaan ennen kuin puhut hänelle.

Pelatkaa yhdessä.

Pelaamalla esimerkiksi lottopelejä, muistipelejä ja lautapelejä lapsi voi harjoitella vuorottelua, sääntöjen noudattamista ja käsitteitä. Ottakaa mukaan peliin kavereita tai sisarusia. Kannusta lasta osallistumaan yhteisiin leikkeihin toisten lasten kanssa.

Leikkikää kielellä.

Keksikää sanoja yläkäsitteiden alle esimerkiksi Laiva on lastattu -leikin avulla. Nimetkää vaikkapa eläimiä, kulkuneuvoja tai hedelmiä. Miettikää, mitkä sanat tarkoittavat samaa (suuri – iso) ja mitkä taas ovat vastakohtia (suuri – pieni). Käyttäkää leikin ja arjen toimintojen lomassa ajan käsitteitä (eilen – tänään, aamulla – illalla, aikaisemmin – myöhemmin), paikan käsitteitä (alla, päällä, vieressä, välissä) ja määrän käsitteitä (lukumäärä, enemmän, vähemmän).

Anna lapsellesi ohjeita ja auta häntä toimimaan ohjeiden mukaan.

"Mene alakertaan ja tuo sieltä punainen pusero minulle." "Hae keittiön alakaapista valkoinen lautanen ja vie se pöydälle." Jos lapsi ei muista ohjetta, sano yksi asia

kerrallaan. Rohkaise myös lasta antamaan ohjeita. "Kerro minulle, miten peliä pelataan."

Kertokaa arvoituksia ja pelatkaa sananselityspelejä kuten Junior Aliasta.

"Sillä voi kuoria omenan tai perunan." "Silloin juodaan simaa, syödään munkkeja ja puhalletaan ilmapalloja."

Harjoitelkaa kuuntelemista.

Laula tuttua laulua tai lorua ja vaihda yksi sana toiseksi: "Hämä-hämä-häkki kiipes VUORELLE". Kokeile, huomaako lapsi eron.

Lukekaa kirjoja, riimitelkää ja kuunnelkaa sanoja.

Mitkä sanat kuulostavat samalta (kukka – tukka)? Mitkä alkavat samalla tavalla (auto – aurinko, sukka – sieni)? Kumpi sana on pitempi (juna vai lohikäärme)? Tavuttakaa taputtaen tuttuja sanoja kuten perheenjäsenten nimet (Ai-no, Ma-ti-as). Riimittely, tavutus ja sanan äänteiden hahmottaminen ovat tärkeitä perusvalmiuksia lukemaan ja kirjoittamaan oppimisessa.

Tutustukaa yhdessä kirjaimiin tuttujen nimien lukemisen ja kirjoittamisen kautta.

Tehkää kirjaimia hiekkaan tai lumeen, muodostakaa kirjaimia keholla tai muovailkaa niitä muovailuvahasta.

**Muista rohkaista,
kehua ja kannustaa lasta,,**

Kuvien ja eleiden käyttö tukee kielenkehitystä

Osoittaminen, ilmeet ja eleet tukevat kielenkehitystä. Kun aikuinen osoittaa esinettä tai kuvaa ja samalla nimeää sen, vahvistuvat sanojen merkitykset lapsen mielessä. Lapsi ikään kuin näkee ja kuulee saman asian. Lapsi ymmärtää puhetta paremmin, kun aikuinen näyttää viestinsä myös eleellä tai osoittamalla. Lapsi ymmärtää sanojen merkityksiä paljon ennen kuin hän itse tuottaa puhetta.

Eleet ja tukiviittomat

Kaikki ihmiset käyttävät eleitä puheensa tukena: esimerkiksi vilkuttamista, osoittamista ja lukumäärän näyttämistä sormilla. Kun käytetään tukiviittomia, viitotaan puheen rytmissä lauseen tärkeimmät sanat. Viittoessa myös luonnollisten eleiden käyttöä lisätään samalla kun puhutaan.

Tukiviittomat tukevat kielen kehittymistä kaikilla lapsilla.

Tukiviittomat ovat tuttuja monista lastenlauluista kuten Tuiki, tuiki tähtönen. Viittomia on hauska opetella yhdessä lapsen kanssa laulujen ja lorujen kautta. Tuki- viittomia voi käyttää jo pienen vauvan kanssa.

Kuvat ja piirtäminen

Kuvat ovat kaikille ihmisille tärkeä tuki ympäristön hahmottamisessa. Esimerkiksi liikennemerkit helpottavat liikenteen sujumista. Kirjan kuvat auttavat lasta ymmärtämään tarinan. Valokuvien avulla voidaan jutella tärkeistä ihmisistä ja tapahtumista. Mainoslehtisistä

lapsi voi kuvien avulla näyttää, mitä haluaisi ostaa kaupasta. Kuvista voidaan tehdä lapselle päiväjärjestys, joka auttaa lasta ymmärtämään, mitä tapahtuu milloinkin.

Myös piirrettyjä kuvia voi käyttää puheen tukena.

Lapsi keskittyy paremmin kuuntelemaan satua, kun aikuinen piirtää tarinan pääkohdat. Lapsi myös ymmärtää tarinan helpommin. Aikuinen voi piirtää tulevat tärkeät tapahtumat lapselle sarjakuvana.

Kielenkehitys etenee lapsilla eri tavalla

Myös saman perheen lapset omaksuvat kielen eri tahtiin. Kaikilla lapsilla kielenkehitys ei suju tyypillisesti. Kehitys viivästyy jopa viidesosalla lapsista.

Jos kehityksessä on viivettä, lapsi hyötyy erityisen paljon siitä, että vanhempi osoittaa, viittoo tai näyttää kuvasta asian, josta hän puhuu. Näin lapsi ymmärtää asian paremmin. Lapsi huomaa, että asioita voi kertoa myös muilla tavoilla kuin puheella. Ajan myötä viitto- ma tai kuva tuo yleensä mukanaan sanat.

Jos olet huolissasi lapsesi kielenkehityksestä, ota yhteyttä oman neuvolasi terveydenhoitajaan, joka auttaa ja ohjaa tarvittaessa puheterapeutin tutkimuksiin.

Kirjallisuutta ja oppaita:

Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa,
Siiskonen - Aro - Ahonen - Ketonen (toim.), PS-kustannus.

Sanat sekaisin? Kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluiässä,
Ahonen - Siiskonen - Aro (toim.), PS-kustannus.

Vuorotellen-opas, Tikoteekki.

(Myös ruotsiksi, englanniksi ja venäjäksi, saatavana Tikoteekin verkkosivulta.)

Kielellinen erityisvaikeus -opas, Aivoliitto ry.

(Saatavana Aivoliiton verkkosivulta.)

Viittis – Viittomia perheille, Aivoliitto ry (toim.).

Kahva-tuotteet, materiaaleja lapsen vuorovaikutuksen tueksi,
Avainsäätö.

Loru- ja leikkikirjoja:

Tiitiäisen runolelu, Kirsi Kunnas, WSOY.

Västäräkki vääräsääri, Mervi Koski, Karisto.

Tule, tule leikkiin, Maarit Pyötsiä, F-Kustannus.

Nettiosoitteita:

www.aivoliitto.fi: Tietoa kielenkehityksestä löydät
kohdasta: kielellinen erityisvaikeus.

www.papunet.net: Tietoa, pelejä, kuva- ja
viittomamateriaaleja, Vuorotellen-opas.

www.cplol.eu/eng/public/leaflets.htm: Tietoa kielenkehityksen tu-
kemisestä eri kielillä (mm. suomi, ruotsi, englanti, venäjä, viro, saame).

www.avainsaatio.fi: Kahva-tuotteet.

Aivoliitto